

Ірина Кобякова,

кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології,
Сумський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-9505-2502>
м. Суми, Україна

Євгенія Плис,

магістрантка кафедри германської філології,
Сумський державний університет
<https://orcid.org/0009-0009-3286-4624>
м. Суми, Україна

Стратегії та способи перекладу сучасних англомовних фільмонімів

Strategies and methods of translating modern English film titles

Анотація. Стаття присвячена аналізу стратегій та способів перекладу сучасних англомовних фільмонімів. Зважаючи на високу популярність кінематографа в багатьох країнах світу, виникає нагальна потреба у якісному та точному перекладі текстів іноземних художніх фільмів різними мовами у тому числі й українською. З'ясовано, що переклад назв кінострічок – це складне та відповідальне завдання, оскільки перекладач повинен виступати як посередник між текстами мовою оригіналу та мовою перекладу. У ході дослідження використовувались наступні методи: спостереження, індукція, дедукція, аналіз, узагальнення та зіставно-порівняльний метод – для порівняння оригінальних назв кінострічок та їх українських еквівалентів для виявлення особливостей перекладу кінофільмів. Досліджено, що назва фільму виконує ряд основних функцій. Серед них можна виділити наступні: номінативна, інформативна, рекламна, прогностична та прагматична. Було виділено три основні стратегії, до яких вдаються перекладачі: прямий переклад, трансформація, непрямий переклад або повна заміна назви. Проаналізовано двісті сорок англомовних кінострічок, які вийшли в прокат протягом 2023 та 2024 років, доступних на вебсайтах UASERIAL та Кінобаза. Виявлено, що при перекладі назв кінострічок перекладачі найчастіше застосовували стратегію прямого перекладу та використовували прийоми калькування та транслітерації. У нашому дослідженні було виокремлено основні типи трансформацій: заміна, додавання, опущення, антонімічний переклад, компенсація, описовий переклад, конкретизація, модуляція, транскрипція, транслітерація. Визначено, що стратегія непрямого перекладу або повної заміни використовувалась дуже

рідко. З'ясовано, що вибір потрібної стратегії залежить від намірів, які переслідує перекладач, чи бажає він максимально наблизити назву до своєї культури чи навпаки заглибити глядача в іншу культуру та звичаї. Проте, так чи інакше назва фільму має бути пов'язана з сюжетом кінострічки та визначати тему та основний задум авторів. Не менш важливим аспектом для перекладача є правильний вибір трансформацій, котрі допоможуть йому донести до глядачів ключову інформацію, якою наповнена кінострічка. Саме тому, перекладач має бути дуже уважним, при перекладі назви кінострічки, знати способи перекладу, покладатися на власну уяву та відчуття та передбачати бажання глядачів заздалегідь, для того щоб передати значення, яке стане близьким до оригіналу. Перспективи дослідження особливостей перекладу англомовних фільмонімів вбачаємо в огляді способів адекватного відтворення національно-культурного компонента англомовних назв кінофільмів.

Ключові слова: культура, кінематограф, інформація, функція, глядач, сюжет, перекладач.

Summary. The article is devoted to the analysis of strategies and methods of translating modern English film titles. Given the high popularity of cinematography in many countries around the world, there is an urgent need for quality and accurate translation of foreign feature film texts into various languages, including Ukrainian. It was found that translating film titles is a complex and responsible task, as the translator must act as an intermediary between the source and the target language texts. The study employed the following methods: observation, induction, deduction, analysis, generalization, and the comparative method to compare the original film titles and their Ukrainian equivalents to identify the peculiarities of film translation. It is found that a film title performs a number of main functions, including nominative, informative, advertising, prognostic, and pragmatic. Three main strategies used by translators were identified: direct translation, transformation, and indirect translation or complete title replacement. Two hundred and forty English films released in 2023 and 2024, available on the UASERIAL and Kinobaza websites, were analyzed. The study revealed that translators most often used the direct translation strategy, employing techniques of calque and transliteration. The study identified the main types of transformations: replacement, addition, omission, antonymic translation, compensation, descriptive translation, concretization, modulation, transcription, transliteration. It was determined that the strategy of indirect translation or complete replacement was used very rarely. It was found that the choice of the appropriate strategy depends on the intentions pursued by the translator; whether they want to bring the title as close as possible to their culture or immerse the viewer in another culture and customs. However, the film title must be related to the film's plot and reflect the theme and main idea of the authors. An equally important aspect for the translator is the correct choice of transformations that will help convey the key information of the film to the audience. Therefore, the translator must be very attentive when translating a film title, know the translation methods, rely on their imagination and intuition, and anticipate the viewers' desires in advance to convey a meaning that will be close to the original. The prospects for further research on the peculiarities of translating English film

titles lie in examining the methods to adequately reproducing the national and cultural components of English film titles.

Key words: *culture, cinematography, information, function, viewer, plot, translator.*

Вступ. У сучасному світі фільм як художній та соціальний феномен відіграє важливу роль у житті кожної людини, особливо з огляду на те, що в наш час відбувається активна міжкультурна комунікація. Як наслідок, в Україні з'являється величезна кількість англомовних кінострічок.

Незважаючи на те, що спонукає глядача до перегляду фільму, кожний режисер у той чи інший спосіб намагається донести певний меседж до аудиторії. Проте, доволі часто складнощі у сприйнятті такої інформації виникають навіть в однорідному мовному просторі. Відповідно, набагато більше таких труднощів з'являється, коли аудиторія та творці кінострічки мають різні культури, спілкуються різними мовами, а іноді й по-різному сприймають навколишню дійсність [6, с. 133–134].

Недаремно особливості мови кіно є об'єктом дослідження перекладачів, а фільми, які функціонують у просторі та часі, створюють неповторний художній аспект життя у всьому його різноманітті та разом із художньою літературою є осередком мовознавчої та культурознавчої інформації. Сучасне кіновиробництво є потужним інструментом у формуванні масової культури. Воно доволі стрімко розвивається та потребує фахівців для перекладу назв кінофільмів [7, с. 103].

Слід наголосити, що питання перекладу назв кінофільмів стало об'єктом дослідження багатьох українських науковців: Т. М. Єфіменко [6], Н. Б. Іваницької [7], Л. В. Шитик [15], А. О. Климчук [9]. Вони зосередили свою увагу на особливостях, перекладацьких трансформаціях, стратегіях та способах перекладу сучасних назв кінострічок.

Незважаючи на те, що вчені одностайні у своїх поглядах та наголошують про вагоме значення фільмоніму, проте досі не існує спільної думки щодо того, яка стратегія перекладу назв фільмів є найбільш оптимальною [7, с.104]. Водночас теоретичні та практичні питання перекладу назв кінострічок пов'язані з актуалізацією їх прагматичного потенціалу та потребують додаткового вивчення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – визначити стратегії та способи перекладу сучасних англомовних фільмонімів на матеріалі назв кінострічок 2023–2024 років, здійснити їх порівняльний аналіз з метою вияв-

лення стратегій, до яких перекладачі вдавалися найчастіше при перекладі назв кінофільмів, а також проаналізувати та порівняти використані перекладацькі трансформації, які були застосовані перекладачами у межах стратегії трансформації.

Методологія та методи дослідження. В дослідженні використувались загальнонаукові та лінгвістичні методи. Серед використаних загальнонаукових методів можна виокремити спостереження, індукцію, дедукцію, аналіз та узагальнення. З використаних лінгвістичних методів можна виділити зіставно-порівняльний метод – для порівняння оригінальних назв кінофільмів та їх українських еквівалентів для виявлення особливостей перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соул Бас, відомий художник-декоратор кінострічок А. Хічкока, одного разу зауважив, що «розробка заголовка схожа на створення плакату: ви маєте стиснути подію до одного концепту...». Спершу я вважав, що заголовок лише міг створювати настрій та бути основою сюжету фільму, виражати сюжет метафорично. Пізніше я розглядав як спосіб підготовки аудиторії, яка, коли починається фільм, має емоційний резонанс із кінострічкою» [16, с. 225].

Очевидно, що кінострічки, зняті за мотивами відомих книг, або на основі реальних історичних подій не потребують значних зусиль під час вибору назви, оскільки назва вже є, і глядачам добре відомо, про що йтиметься у фільмі. Проте, є чимало кінострічок, в які автори закладають таємний зміст, і цей зміст потребує стислого опису. Цей опис зазвичай розглядається як фільмонім

Фільмоніми є підгрупою артіонімів (власних назв творів образотворчого мистецтва, музики, театру та кіно, які належать до ідеонімів (власні назви на позначення результатів людської творчої діяльності, що мають духовну, інтелектуальну та мистецьку цінність [13, с. 200].

Вони мають велике значення у масовій культурі, формуючи ідентичність та відображаючи специфіку кінострічок. Ми отримуємо інформацію про фільми через їхні назви, і це допомагає нам відрізнити один фільм від іншого. Під час пошуку фільму для перегляду, назва стає вирішальним критерієм вибору. Як наслідок, велика частина назв стають фразеологічними виразами, які вживаються в нашому щоденному мовленні. Це свідчить про значний вплив кіноіндустрії на наше мовлення та культуру загалом.

У свою чергу, дослідження фільмонімів є ключовим аспектом аналізу кіномистецтва. Мовознавці вивчають, як фільмоніми відтворюють жанр, настрій, тему та цільову аудиторію фільму, а також як вони впливають на сприйняття глядачів. Оскільки назва повинна репрезентувати зміст та художній задум фільму, вона має

бути зрозумілою, змістовною, інтригуючою для потенційного глядача, тому при її перекладі варто враховувати завдання авторів кінофільму [3, с. 153].

У кінострічках назва надає фільму важливе функціональне навантаження та розкриває авторську ідею чи основну концепцію фільму. Зазвичай виділяють п'ять основних функцій фільмонімів (див. рис. 1).

Номінативна функція фільмоніма визначається як онтологічна, тому що назва фільму є першим кроком у ознайомленні фільму з глядачем. Головною метою цієї функції є номінація тексту, тобто її назва. У цьому випадку заголовки стоять на одному рівні з власними іменами, але відрізняються лише тим, що вони тісно пов'язані зі змістом тексту [14, с. 80].

Рекламна функція виконує функцію інформування та впливу. Вважається, що рекламний текст – це сукупність аудіовізуальних засобів у будь-якій комбінації, що спрямовані на глядача з метою впливу, який прямо чи опосередковано пов'язаний з об'єктом рекламування [2, с. 9].

Прагматична функція полягає у здійсненні емоційного впливу на глядача, а також зворотньої реакції. Тобто фільмоніми можуть викликати радість, здивування, напругу, інтригу та навіть страх, щоб зацікавити глядачів та змусити їх переглянути фільм [10, с. 262].

Прогностична функція фільмонімів тісно пов'язана з інформативною, оскільки надає глядачам за допомогою асоціативних слів відомості щодо жанру та сюжету кінофільму. Також у випадку пріквелів можуть встановлюватися зв'язки з попередніми частинами чи кінострічками. Іншими словами фільмонім нагадує глядачам про вже створені кінопродукти та «натякає» на нові продовження [18, с. 468].

Рис. 1. Основні функції фільмонімів

Інформативна функція надає цільовій аудиторії інформацію про кінофільм, що допомагає створити певні очікування від потенційного перегляду. Інформаційна функція може «натякати» на сюжетну лінію фільму та ключові події, надавати інформацію про жанр, тему, головних героїв та основний задум кінострічки [17, с. 122].

Аналіз праць вчених (Н. Б. Іваницька, Л. В. Шитик, А. О. Климчук, Т. М. Єфименко), які вивчали переклад фільмонімів, дає підстави виокремити три основні стратегії, до яких вдаються перекладачі (див. рис. 2).

Прямий переклад найчастіше використовують у разі, якщо назва фільму не має певних соціально-культурних особливостей. Варто зауважити, що прямий переклад застосовується, коли назва кінострічки передається з оригінальної назви, а також коли назва входить в мовну структуру [9, с. 32].

Трансформація – спосіб перекладу назв фільмів, при якому оригінальний заголовок трансформується шляхом заміни лексичних одиниць, додавання елементів або, навпаки, скорочення назви тощо. Засіб цілком виправданий через відмінності в культурі та світосприйнятті англомовного та українського глядача [11, с. 187].

Враховуюючи, що переклад назв кінострічок має пряме відношення до групи перекладу художніх текстів, варто звернутися до основних перекладацьких трансформацій. Перекладацькі трансформації розглядаються не в статичному плані, а як засоби аналізу відносин між одиницями іноземних мов та їх словниковими відповідниками, а в плані динамічному як способи перекладу, які може застосовувати перекладач під час перекладу різних оригіналів у випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути застосована в залежності від контексту. Українська науковиця Т.М. Єфименко у своєму дослідженні виділяє наступні типи перекладацьких трансформацій (див. табл. 1) [6, с. 135].

Непрямий переклад передбачає заміну назви кінофільму для збереження семантико-структурної рівності й забезпечення комунікативно-функціональної еквівалентності. Одна з причин непрямого перекладу – це наявність в оригінальній назві безеквівалентної лек-

Рис. 2. Основні стратегії перекладу фільмонімів

Таблиця 1

Типи основних перекладацьких трансформацій

Вид	Спосіб перекладу
Заміна	Переклад лексичних одиниць іноземної мови, які не збігаються за значенням із початковими, але можуть бути логічно виведені при перекладі
Додавання	Розширення тексту оригіналу, у зв'язку з необхідністю повноти передачі його змісту
Опущення	Вилучення слів під час перекладу
Антонімічний переклад	Лексико-граматична заміна, яка полягає в трансформації конструкції в негативну. Використовується тоді, коли прямий переклад є неможливим
Компенсація	Заміна непереданого елемента першотвору елементом іншого порядку відповідно до загального ідейно-художнього характеру
Описовий переклад	Операція, під час якої лексична одиниця іноземної мови замінюється словосполученням
Конкретизація	Заміна слова або словосполучення з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням.
Модуляція	Заміна слова або словосполучення, зміст яких можна вивести із початкового значення слова
Транскрипція	Відтворення звукової форми іншомовного слова
Транслітерація	Відтворення буквеного складу іншомовного слова за допомогою літер мови перекладу

сики. Незважаючи на основне завдання перекладача зберегти семантичну структуру й комунікативні властивості оригіналу, трапляються випадки зміни назв кінострічок під час перекладу [12, с. 76].

Здійснивши аналіз основних стратегій перекладу англійських назв кінострічок, які вийшли в кінопрокат протягом 2023–2024 років, було зроблено такі висновки: прямий переклад можна прослідкувати у 73% назв кінострічок, стратегію трансформації – у 20%, непрямий переклад склав відповідно 7% (див. рис. 3).

Слід зауважити, що при прямому перекладі доволі часто фільмоніми були перекладені за допомогою способу калькування, який зберігає структуру слова вихідної мови і не адаптує його до вимог цільової мови. *At Midnight* – укр. *Опівночі*, *Lonely Planet* – укр. *Самотня планета*, *Rumours* – укр. *Чутки* [4, с. 7].

Варто відмітити, що у межах прямого перекладу найчастіше застосовувався перекладацький спосіб транслітерації: *Cabrini* – *Кабріні*, *Ripley* – укр. *Пінлі* [8].

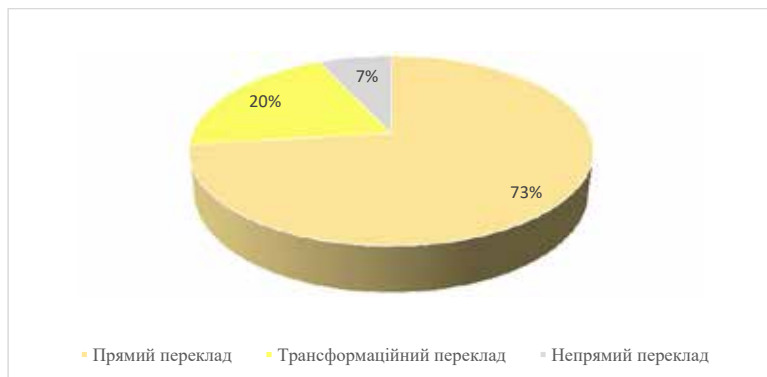

Рис. 3. Основні стратегії перекладу фільмонімів

В українських відповідниках, що з'явилися внаслідок прямого перекладу, чисельно вирізняються фільмоніми-монологіями: *Treasure* – укр. *Скарб*, *Ballerina* – укр. *Балерина*, *Mercy* – укр. *Милосердя*, *Impulse* – укр. *Імпульс*.

До поданої групи слід віднести назви, які в англійському оригінальному варіанті мають артикль: *The Brutalist* – укр. *Бруталіст*, *The Thicket* – укр. *Хаща*, *The Beekeeper* – укр. *Бджоляр*.

До того ж, граматична категорія числа в оригінальній назві та в українському відповіднику зазвичай збережена: *Dandelion* – укр. *Кульбабка*(одн.), *Twisters* – укр. *Смерчі*(мн.), *The Union* – укр. *Снілка*(одн.).

Дана стратегія розповсюджена при перекладі назв-словосполучень, які утворені за допомогою прикметника та іменника: *Greedy People* – укр. *Жадібні люди*, *New Life* – укр. *Нове життя*, *Final Wager* – укр. *Остання ставка*.

Як правило, під час перекладу назв-словосполучень категорія числа зберігається: *Memory Card* – *Карта пам'яті*(одн.), *Irish Wish* – укр. *Ірландське бажання*(одн.), *Stress Positions* – укр. *Стресові позиції*(мн.) [5].

Слід наголосити, що прямий переклад є найбільш точним та адекватним і часто вживається у тих випадках, коли фільмонім представлено власною назвою, або у разі коли власна назва виступає частиною мовної структури: *Abigail* – укр. *Ебірейл*, *Darla in Space* – укр. *Дарла в космосі*, *Citadel: Diana* – укр. *Цитадель: Діана* [7, с. 105].

Слід відзначити, що прямий переклад, притаманний словосполученням з прийменником *of*: *The Book of Clarence* – укр. *Книга*

Кларенса, *Twilight of the Gods* – укр. *Сутінки богів*, *Files of the Unexplained* – укр. *Архіви непоясненого* [15, с. 211].

Визначено, що прийом трансформації було застосовано у 20% проаналізованих фільмонімів. Одним із способів перекладу є:

- конкретизація: *Lift* – укр. *Зліт*, *Janet Planet* – укр. *Світ Джанет*, *Miller's Girl* – укр. *Фаворитка Міллера*.

- транспозиція (заміна іменника прикметником): *The Retirement Plan* – укр. *Пенсійний план*, *A Family Affair* – укр. *Сімейна справа*.

- модуляція – передбачає зміну форми повідомлення при цьому, зберігаючи його вихідний зміст: *Incoming* – укр. *Новачки*, *The Fall Guy* – укр. *Каскадер*, *No Hard Feelings* – укр. *Без образ*. [1, с. 16].

- опущення: *Secrets Between Sisters* – укр. *Таємниці сестер*, *Hold Your Breath* – укр. *Затримай дихання*, *The Best Christmas Pageant Ever* – укр. *Найкраща різдвяна вистава*.

Також було використано і спосіб додавання: *Canary Black* – укр. *Код «Чорна канарка»*, *Deliver Us* – укр. *Визволи нас*. *Давнє пророцтво*, *Imaginary* – *Уявний друг*.

- описовий переклад у проаналізованих фільмонімах використовувався вкрай рідко. Можемо як приклад тільки навести назву фільму: *Haunted Mansion* – укр. *Маєток з привидами*.

Зазначимо, що непрямий переклад або заміна оригінальної назви є однією з найскладніших стратегій перекладу, її використовують для опису фільму для того, щоб зацікавити глядача. Використання даної стратегії було виявлено у 7% фільмонімів. Прикладами застосування стратегії повної заміни є наступні фільмоніми: *Don't Move* – *Жага до життя*, *Last Sentinel* – укр. *Рубіж виживання*, *Survive* – укр. *Земля після*.

Висновки з дослідження. Отже, узагальнюючи викладене, констатуємо, що фільмонім – це власна назва, яка надає фільму важливе функціональне навантаження та виконує низку основних функцій (номінативну, інформативну, рекламну, прогностичну та прагматичну), розкриває головну ідею фільму, інформує потенційного глядача про зміст та перебіг подій у творі, виступає засобом оригінальності та експресивності.

Визначено, що при перекладі назв кінострічок перекладачі використовують три основні стратегії: прямий переклад, трансформацію та непрямий переклад. Вибір потрібної стратегії залежить від мети, яку ставить перед собою перекладач, чи прагне він наблизити назву до своєї культури або навпаки хоче занурити аудиторію в іншу культуру та побут.

Було проведено аналіз англomовних кінострічок, які вийшли в прокат протягом 2023 та 2024 років, доступних у кінобазах вебсай-

тів UASERIAL та Кінобаза. Проаналізовано, що при перекладі назв кінострічок перекладачі найчастіше застосовували прямий переклад.

Перспективи дослідження особливостей перекладу англomовних фільмонімів вбачаємо в огляді способів адекватного відтворення національно-культурного компонента англomовних назв кінофільмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохіна Т. О., Кобякова І. К. Теорія і практика усного перекладу (англійська мова): підручник. Суми: Сум. держ. ун-т, 2024. 154 с.
2. Бахурінська О. Стилістичні особливості сучасної англomовної соціальної реклами. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації* : зб. студент. наук. робіт XVI Всеукр. науково-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих науковців, 2023. С. 8–11.
3. Гнедкова О. Г., Олефіренко К. А. Специфіка перекладу англomовних фільмонімів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, Серія: Філологія. Журналістика, Т. 1, № 5, 2022. С. 153–158.
4. Дем'янчук Д. С. Стратегії та тактики українського перекладу англomовних кінофільмів. *The Philological Universes*, 2023. С. 6–8.
5. Дивись фільми та серіали лише українською онлайн – UAserial.com. *UAserial.com*.
6. Сфименко Т.М. Зіставна характеристика та проблеми перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою (відповідно до моделі Sior). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, Т. 32 (71), № 5, 2021. С. 133–137.
7. Іваницька Н. Б. Англomовні фільмоніми в українському перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, Т. 32, № 4, 2021. С. 103–110.
8. Кінобаза – шукай фільми, серіали та ділись враженнями. *Кінобаза – шукай фільми, серіали та ділись враженнями*.
9. Климчук А.О. До питання про переклад англomовних фільмонімів українською мовою. *Littera scripta manet*, 2022. С. 32–36.
10. Мусійчук С. М. Прагматична спрямованість рекламного тексту (на матеріалі французької мови). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, Т. 14, 2016. С. 260–266.
11. Подоляк У., Зубрицький Р. Способи перекладу назв американських фільмів українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*, Т. 2. № 21, 2022. С. 185–189.
12. Рябокін Н. Способи та прийоми перекладу фільмонімів. *Причорноморські філологічні студії*, № 6, 2024. С. 74–79.
13. Савицький Б. Ю., Васильєва О. О. Структурні типи фільмонімів популярних фільмів і серіалів у стилі аніме. *Scientific review of the actual events, achievements and problems*. 2024. С. 200–205.
14. Шведюк О. Сучасні англomовні фільмоніми: структура і функції. *Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації*, 2020. С. 80–86.

15. Шитик Л.В., Юлдашева Л.П. Тактики перекладу англomовних назв фільмів українською мовою. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 3 (98), 2022. С. 207–216.
16. Шурма С., Ковтун О. Функції заголовка в англomовному кінодискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, № 14, 2015. С. 225–227.
17. Bai Z. On Translation Strategies of English Movie Titles. *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 9, No. 1, 2018. P. 119–124.
18. Xiangwen Sun, Chang Gao, Ying Tan. Analysis of Principles and Techniques of English Film Titles Translation. *International Conference on Social Science and Education Research*. Jilin, 2020. P. 465–470.